

Lana Hudeček

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Strossmayerov trg 2, HR-10000 Zagreb

RUKOPISNA GRAĐA VLATKA DABCA: NJEMAČKO-HRVATSKI TEHNIČKI RJEČNIK – GRADITELJSTVO

U radu se prikazuje rukopisna građa Vlatka Dabca za njemačko-hrvatski tehnički rječnik iz područja graditeljstva. Na primjerima ispravaka građe pokazuje se Dabčeva velika briga za usustavljanje nazivlja i jezičnu čistoću. Upozorava se da je ta građa vrijedan izvor za buduće terminološke rječnike.

Rukopisna građa Vlatka Dabca za njemačko-hrvatski rječnik iz područja graditeljstva obasiže petnaest fascikala rukopisnoga teksta, ukupno devetstotinjak stranica. Građa je prikupljena iz ovih hrvatskih i njemačkih izvora:

- Peulić, Đuro. 1969. *Konstruktivni elementi zgrada*. (Općenito o betonu: 242–261. Općenito o oplutama: 261–289)
- Kraut, B. 1975. *Strojarski priručnik*. (Statika: 89–277)
- Bazjanac, D. 1974. *Nauka o čvrstoći*.
- Hütte. *Bautechnik*. (Natursteine: 437–443; Baustoffe: 417–435; Baustelleinrichtung: 283–309; Mörtel und Beton: 444–546, Stahl: 678–755; Nicht-eisenmetalle: 757–793)
- *Tehnička enciklopedija* (Beton. Hamamović, J.; Betonske konstrukcije. Turk, S. Armirani beton i konstrukcije. Lazarević, Đ.)
- Autorenkollektiv. *Systematische Baustofflehre*: 115–116.
- *Betonstahl*. DIN 488/4
- *Schweissen von Betonstahl*. DIN 4009/1
- *Zuschlag für Beton*. DIN 4226/1,2,3

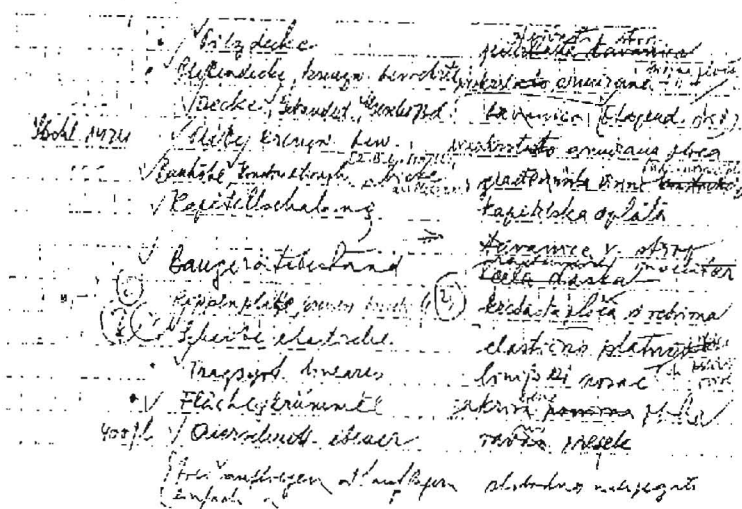
Nazivima iz hrvatskih izvora u pravilu su pridružene njemačke istovrijednice (iznimka je građa ispisana iz nekih poglavlja knjige *Konstruktivni elementi zgrada* Đure Peulića). Lijevi je stupac uvijek njemački. Njemački su izvori (Hütte, *Bautechnik* i norme DIN) ispisani i nisu im pridružene hrvatske istovrijednice. Iznimka je građa iz knjige *Bautechnik* koja se odnosi na beton. Teme-

lijto je obrađena građa koja se odnosi na građevne materijale u kojoj su njemačkim nazivima pridružene hrvatske istovrijednice. Najveći je dio te građe označen s *gotovo*. Ostatak je građe nedovršen.

Građa iz područja građevnih materijala najopsežnija je i obuhvaća nazive koji se odnose na beton, mort, kamen, čelik, keramičke građevne materijale i bitumenske građevne materijale. Ostatak se građe odnosi na područja konstruktivnih elemenata zgrada, betonskih konstrukcija, statike i mehaničke čvrstoće.

Na marginama uz naziv označen je broj stranice na kojoj se naziv u izvoru nalazi.

Nazivima su nerijetko pridružene engleske i ruske istovrijednice. Iz toga se može zaključiti da je postojala ideja o višejezičnome terminološkom rječniku.

Primjer donošenja ruskih i engleskih istovrijednica njemačkim i hrvatskim nazivima

U onome dijelu građe u kojemu se donose istovrijednice na oba jezika označeno je (crvenom kvačicom) koji se nazivi nalaze u *Tehničkom rječniku*. Označeni su i nazivi potvrđeni u drugim izvorima.

Građa je datirana. Najveći je dio građe nastao u razdoblju od 9. listopada 1977. do 28. kolovoza 1979. Građa iz knjige *Bautechnik*, poglavlje *Natursteine* ispisana je i uređena poslije, od 21. do 23. svibnja 1986. Rukopisi su nastajali u Zagrebu i Hvaru.

U pismu Vlatka Dabca g. Marijanu Brezinščaku od 20. siječnja 1986. godine, pisanom dakle nekoliko mjeseci prije ispisivanja poglavlja *Natursteine*, piše:

»... nekako oko 1979. počeo sam ostvarivati svoju raniju zamisao, naime da izradim terminologiju građevinarstva i arhitekture. Već na početku rada uvidio sam da prije svega treba obraditi građevne materijale, a to je područje ogromno (metali, zemlja, kamen, opeka, beton, keramika, plastike, staklo itd.), no to me nije odvratilo od moje namjere, iako ovaj puta nisam imao nikoga tko bi me podržao (kao Požar kod T.R.).«

Iz pisma je jasno i zašto je građa iz područja graditeljstva ostala nedovršenom:

»Tokom rada, obrađujući beton, došao sam do kamena, a od kamena do geologije, pa paleontologije, a onda do zoologije i botanike. (Ova posljednja uvijek me privlačila...) I onda sam napokon zapeo na geologiji, koja me je počela zanimati (zaboga ne „zaintrigirati“) i nakon jednog razgovora s prof. Požarom potpuno sam se posvetio tome području.«

Hrvatsko nazivlje u području graditeljstva slabo je uređeno. Pretražujući bibliografije časopisa *Jezik* možemo primijetiti da gotovo i nema jezičnih savjeta iz toga područja. Tako je i u knjigama jezičnih savjeta. Hrvatski, tj. hrvatski ili srpski stupac petojezičnika *Međunarodni rječnik arhitekture, građevinarstva i urbanizma* autora Ešrefa Čampare koji je Grafički zavod Hrvatske objavio 1984. godine, posve je nepouzdan. Svoje jezične stavove autor iznosi u predgovoru:

»U Rječniku nastojao sam da u mogućoj mjeri ravnopravno dadem obje varijante našeg jezika. Međutim, da bi se izbjegla glomaznost, uvođenje obje varijante velikim dijelom je riješeno upućivanjem s jednog dubleta na drugi; na pr. CESTA vidi PUT, a pod tom drugom natuknicom date su obje riječi (.....) *I dalje*: Nasuprot tome, neki izrazi zapadne varijante, kao na pr. VANJSKI, STUP itd. češće su u upotrebi nego SPOLJNI, STUB itd., pa su kao takvi usvojeni u Rječniku.«

I letimičma usporedba s Dabčevim *Tehničkim rječnikom* pokazuje da taj rječnik ne daje prihvatljiva rješenja:

Čampara	Dabac TR
špahtla, lopatica	lopatica
špahtlovati	grundirati, kitati, izgladiti premaz
špric-mašina	štrcalica, stroj za štrcanje
tabla	ploča

S Čamparinim smo rječnikom usporedili građu ispisanu iz Hahamovićeve teksta iz *Tehničke enciklopedije* koju je Dabac uredio i označio, što je potvrđeno u *Tehničkom rječniku*. U *Tehničkom rječniku* potvrđeno oko 30% te građe, što znači da je 70% građe novo. Velik dio te nove građe u Čamparinu rječniku nije uopće zabilježen, a zabilježeni nazivi uglavnom su mnogo lošiji od naziva u novoj Dabčevoj građi. Tako npr.

Dabac ima za Asphaltbeton bitumenski beton, Čampara asfalt beton (bez spojnice), za Deckenkonstruktion Čampara međuspratna konstrukcija i stropna konstrukcija, Dabac stropna konstrukcija, za Festbeton Čampara očvršli beton, Dabac stordnuti beton, za Füller Čampara filer, Dabac ispuna, za Kalkstein Čampara krečnjak a Dabac vapnenac, za Torkretbeton Čampara ima torkret beton (bez spojnice), Dabac torkret-beton (sa spojnicom) i štrcani beton, za Axialdruck Čampara aksijalni pritisak, Dabac aksijalni tlak. Uz beton novi su kolokati samo u tome malom dijelu rukopisne Dabčeve građe: odviše meko pripremljeni beton, zgusnuti beton, ugrađeni beton, žitki ili tekući beton, stari beton, mladi beton, hladni beton, stordnuti beton, gusti beton, beton otporan na smrzavicu ili otporan prema smrzavanju, nezaštićeni beton, beton zaštićen vlagom, zatim: izrada betona, priprema (pripravljajnje, pripremanje) betona, miješanje betona, transport ili razvažanje betona, ugrađivanje ili ugradnja betona, njega betona, obrađivanje ili obradba betona itd.

Gefüge n. schuppenförmig -es (schuppig) tegular fabric, slates f.	ljuskasta građa f.	439
Gefüge n. fasziges fibrous (memelblende be villos) fabric	vlaknata građa f.	438
Gerichtsverfahren f.	postela k. na jezici	438
Gerichtsplatte n. Gerichteplatte n.	pločariste n. pločiste n.	437
Beschubblock m.	blok m. za pješčani pločnik	442
Spitzelbockung f. fazonirane kopljevičice	labavljenica n. građa	443

Uzorak rukopisne građe

Kurzivom je označeno kako je Dabac ispravio nazive ispisane iz Tehničke enciklopedije iz teksta Đ. Lazarevića (prijepis s gornje strane):

Pilzdecke	pečurkasta tavanica <i>gljivasti strop</i>
Plattendecke kreuzw. bewehrte	krstasto armirana tavanica <i>unakrsno armirana stropna ploča</i>
Decke, Gebanded., Geschlossd.	tavanica <i>strop</i>
Platte kreuzw. bew.	krstasto armirana ploča <i>unakrsno armirana ploča</i>
Bauhöhe	građevinska visina <i>građevna visina</i>
Flächegekrümmte	kriva površina <i>zakrivljena ploha</i>

Velika se Dabčeva briga o jeziku vidi iz ispravaka ispisane građe. Npr. u građu ispisanu iz Lazarevića crvenom su olovkom unesene uputnice:

spoljni v. vanjski
pomeranje v. pomak
ogledno tijelo v. pokusni/ispitni uzorak
podužna armatura v. uzdužna armatura
aremiranobetnski v. armirani betonski
uzengija v. vilica
spona v. stremen
sopstven v. vlastit
zategnut v. vlačno napregnut, vlačni
nauka o otpornosti materijala v. nauka o čvrstoći
dejavujuć v. djelotvoran, djelujući
oslonjen v. položen
pravougaoni v. pravokutan
oslonjen v. položen, poduprt
talpa v, platica, mosnica (velika debela daska)
transverzalan v. poprečan
zategnut v. vlačno napregnut
marginalan v. rubni
faza v. stadij
dvovodni krov v. dvostrešni krov
uprošćenje v. pojednostavnjenje
pojednostaviti v. pojednostavniti
zatezanje v. vlak

Dabac intervenira i u građu ispisanu iz Turka i Peulića:

Srdan Turk, Neojačane betonske konstrukcije, TE
građevinske konstrukcije od betona – betonske građevne konstrukcije
veštački kamen – umjetni kamen
ojačani beton – armirani beton
neojačani beton – nearmirani beton
noseći beton – nosivi beton

centrični pritisak – centrični tlak
centrično zatezanje – centrični vlak
zgradarstvo – arhitektura
blanjana daska oplate – blanjana oplatna daska
ivični napon pritiska – rubni tlačni napon
ivični napon zatezanja – rubni vlačni napon
oštećenje u zoni zatezanja – oštećenje u vlačnoj zoni
dejstvo potresa – učinak potresa
deformacija u vidu skraćanja – deformacija u obliku skraćanja
pomaranje oslonca – pomak oslonca
stepenište – stubište

Duro Peulić, *Konstruktivni elementi zgrada*
kišni vremenski period – kišno razdoblje
kvadratno okno – kvadratna očica (o sitima)
kružno okno – kružna očica
prorešetana zrna – prosijana zrna
rešetati – prosijavati
rešetanje – prosijavanje
vlačno naprezanje – vlačni napor
posmično naprezanje – posmični napor
ukrutiti se – skruti se (o betonu)
duljina nosioca – duljina nosača
stroj za ugrađivanje betona – stroj za betoniranje
pripravljane strojevima – proizvodnja strojem
uz gravitacija dodaje istoznačicu sila teža
stijena iskopa – stijena jame
transportiranje nosilima – prenošenje nosilima
razastirač – razastiralo
ručno ugrađivanje – ručna ugradba
nabijač – nabijalo
čelični zabadač – elično zabadalo
armirano gumeno crijevo – oklopljena gumena cijev
sabijanje – zbijanje
pneumatični klipni vibrator – pneumatski stapni vibrator
nivo – razina
zračni tlak – tlak zraka

Iako se u cijelome rukopisu vidi velika briga o jeziku, u građi ima i dvojbenih rješenja. To su imenice koje označuju vršitelja radnje; kao i u *Tehničkom rječniku*, u kojemu je redovito imenica koja označuje vršitelja radnje na *-lac* navedena prije imenice na *-telj*, Dabac ne ispravlja nazive na *-lac* niti im ne dodaje istoznačnicu na *-telj* (*Besteller – naručilac*); prednost daje i pridjevima na *-ioni* pred pridjevima na *-ijski* (npr. *ventilaciona cijev, izolacioni materijal, orijentaciona vrijednost, konstrukcioni element, vibracioni stol*), daje prednost sufiksima *-lo* pred sufiksom *-ač* (*čelični zabadač* iz Peulića mijenja u *čelično zabadalo, nabijač u nabijalo* itd.).

Zaključak

Rukopisna građa Vlatka Dabca iz područja graditeljstva, osobito ona koja se odnosi na građevne materijale, vrijedan je izvor za buduće terminološke rječnike. Tu bi građu trebalo prepisati, abecedirati, usporediti s Tehničkim rječnikom i postojećim terminološkim rječnicima, u suradnji sa stručnjacima u području graditeljstva urediti s normativnog stajališta i dopuniti suvremenim izvorima.

Literatura

- Čampara, Ešref. 1984. *Međunarodni rječnik arhitekture, građevinarstva i urbanizma*. Zagreb : Grafički zavod Hrvatske. 956 str.
- Dabac, Vlatko. 1969. *Tehnički rječnik: 1. dio njemačko-hrvatskosrpski, 2. dio: hrvatskosrpsko-njemački*. Zagreb : Tehnička knjiga. 1345+1574 str.
- Dabac, Vlatko. *Rukopisna građa*.

Dabac's unpublished manuscript supplements to *German-Croatian Technical Dictionary – Construction*

Summary

Dabac's unpublished manuscript dealing with construction, especially the part dealing with construction materials, is a valuable source for future terminological dictionaries. This manuscript should be entered into a computer, alphabetized, compared with the published *Technical dictionary* and other existing terminological dictionaries, and then in cooperation with experts in the field of construction evaluated from a normative point of view and supplemented with contemporary sources.

Ključne riječi: Vlatko Dabac, rukopisna građa, nazivlje, graditeljstvo
Key words: Vlatko Dabac, manuscript data, terminology, construction